

Tunnetaidot ja niiden tukeminen vuoden 2019 jälkeen julkaistuissa
suomalaisissa lastenkirjoissa

ROKL0724-3030
kandidaatintutkielma

Laatijat:
Pinja Liukko
Taimi Marttila

15.4.2024
Turku

Kandidatutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijät: Pinja Liukko, Taimi Marttila

Otsikko: Tunnetaidot ja niiden tukeminen vuoden 2019 jälkeen julkaistuissa suomalaisissa lastenkirjoissa

Ohjaaja: Anne Sorariutta

Sivumäärä: 34 sivua

Päivämäärä: 15.4.2024

Tutkimuksessa tutkittiin vuoden 2019 jälkeen julkaistuja suomalaisia lasten tunnetaitokirjoja. Tutkimukseen valikoitui viisi tunnetaitokirjaa, joiden analysoimiseen käytettiin teoriapohjaisen sisällönanalyysin menetelmää. Tutkimuksen tarkoituksena oli löytää tunnetaitokirjoja, joita varhaiskasvatuksen opettajat ja muu henkilökunta voivat käyttää varhaiskasvatuksessa tunnetaitojen opetuksen tukena. Aihe on tärkeä tutkittavaksi, koska tunteet vaikuttavat kaikkeen mitä teemme. Lapset tarvitsevat tukea tunteiden säätelyyn ja opetteluun, jonka takia halusimme tutkielmassamme suositella hyviä tunnetaitokirjoja.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä tuomme esille tunteiden kehittymistä vauvasta kouluikään ja miten tunnetaitoja voi tukea yleisesti sekä miten tunnetaitoja voi tukea kirjanlukuhetkissä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys toimii pohjana tutkimusaineiston analysointiin. Aiemman tutkimustiedon perusteella kokosimme analyysirungon, jonka avulla analysoimme viittä lasten tunnetaitokirjaa. Tutkimuksen tulososiossa tutkimusaineisto käydään kirja kerrallaan läpi, vastaten järjestyksessä analyysirungossa esitettyihin kysymyksiin.

Tutkimusaineistomme sisälsi laajasti erilaisia tunteita. Tunteet, joita lastenkirjoissa esiintyi, olivat sekä perustunteita että sekundaaritunteita. Tutkimusaineistossa nousi esiin keinoja, joilla tunnetaitoja kirjoissa tuettiin. Keinot olivat kuvitus, lapsille samaistuttavat aiheet, tunteiden sanoittaminen, apukysymykset tunteiden opetuksen tueksi, kehollisten tuntemusten kuvaaminen ja aikuisen malli tunteiden säätelyyn.

Avainsanat: tunteet, tunnetaidot, lastenkirjallisuus, varhaiskasvatus, tunnekasvatus

Sisällys

Johdanto	4
Teoreettinen viitekehys.....	6
2.1 Tunnetaitojen kehitys ja tukeminen.....	6
2.2 Tunnetaitojen tukeminen kirjanlukutilanteissa.....	8
Menetelmä	11
3.1 Aineiston kuvaus	11
3.2 Tutkimuksen toteutus	12
3.3 Aineiston käsittely.....	12
3.4 Tutkimusetiikka	13
Tulokset.....	14
Pohdinta	29
Lähteet.....	32

Johdanto

Tunteet ilmaisevat sitä, miten ihmiset reagoivat ärsykkeisiin tai tilanteisiin (Webster-Stratton 1999). Tunteet vaikuttavat kaikkeen mitä teemme. Tunteet määrittelevät käyttäytymistämme ja ajatteluamme. (Dowling 2010.) Lasten kesken on paljon eroavaisuuksia siinä, miten he ymmärtävät omia ja muiden tunteita. Myös tunnereaktioiden voimakkuus vaihtelee yksilöllisesti. (Webster-Stratton 1999.) Tunteiden säätelyn oppiminen mahdollistaa palkitsevan sosiaalisen vuorovaikutuksen, silloinkin kun on meneillään voimakas tunnekokemus. Palkitseva vuorovaikutus lisää myönteistä vuorovaikutusta ja ylläpitää sosiaalisia suhteita muiden kanssa tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn onnistumisella. (Aro & Laakso 2013.) Tunteiden asianmukainen ilmaisu mahdollistaa opetustilanteissa paremman osallistumisen tehtäviin. Tunteiden asianmukaisen ilmaisun ongelmat voivat johtaa siihen, että voimavarat eivät riitä opetukseen keskittymiseen. (Denham, Basset & Zinsser 2012.)

Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että tunnetaidot ovat tärkeitä lasten koulumenestyksen kannalta. Tunne-elämän joustavuus, sopiva tunneilmaisu sekä tasapainoisuus ennustaa myöhempää koulumenestystä. (Denham, Basset & Zinsser 2012.) Myönteisinä koettujen tunteiden on todettu olevan yhteydessä lasten keskittymiseen, luovaan ongelmanratkaisuun, uuden oppimiseen ja muistamiseen (Sandberg 2021). Säännöllisesti varhaiskasvatuksen arjessa toteutettujen lukuhetkien on todettu tutkimusten mukaan olevan tehokas menetelmä, joka muun muassa parantaa pienten lasten tunnetaitoja ja jolla on positiivinen vaikutus myös muihin kehityksen osa-alueisiin kuten, kielenkehitykseen ja lukutaitoon (Betawi 2014).

Varhaiskasvatuksessa lasten kanssa opetellaan havaitsemaan, nimeämään sekä tiedostamaan erilaisia tunteita. Näin pyritään vahvistamaan lasten tunnetaitoja. (Opetushallitus 2022.) Lasten itsesäätelylle luodaan perusta keskustelemalla tunteista ja tunnistamalla erilaisia tunteita (Tominey, O'Bryon, Rivers & Shapses 2017). Varhaiskasvatuksessa on tärkeää panostaa tunneopetukseen, sillä se tapa millä opettajat ja muu henkilökunta puhuvat tunteista ja reagoivat esimerkiksi ristiriitatilanteissa ovat tärkeitä tilanteita tunnekielen opetuksen näkökulmasta (Webster-Stratton 1999).

“Lastenkirjallisuus on lapsia varten kirjoitettua kirjallisuutta. Siihen kuuluvat kaikki kirjallisuuden lajit: runot, lorut, sadut, kertomukset, dialogimaiset tarinat ja lasten tietokirjat.” (Aerila & Kauppinen 2021. s.25) Lastenkirjojen avulla voidaan luoda vuorovaikutteinen ilmapiiri, jossa lapset ja aikuiset voivat yhdessä keskustella tunnetaidoista (Xu 2023).

Dialogisella lukemisella tarkoitetaan lastenkirjojen lukemista lapsille siten, että luodaan vuorovaikutteinen tila, jossa lapset voivat passiivisen kuuntelun sijaan osallistua tarinan tutkimiseen aktiivisesti esittämällä esimerkiksi kysymyksiä liittyen tarinan juoneen.

Dialogisen lukemisen avulla lapset saavat jakaa omia kokemuksiaan ja keskustella omista tunteistaan. (Xu 2023.) Lastenkirjallisuus tarjoaa mahdollisuuden asettua toisen ihmisen asemaan. Kirjallisuuden kautta lapsi saa mahdollisuuden tutustua ja eläytyä erilaisiin tilanteisiin, jotka parhaassa tapauksessa auttavat lasta myöhemmin elämässä. (Aerila & Kauppinen 2021.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa miten tunnetaidot ja niiden tukeminen tulevat esille vuoden 2019 jälkeen julkaistuissa suomalaisissa lastenkirjoissa. Tutkimustuloksina esitellään lastenkirjat, joissa tunnetaitoja käsitellään ja joita suositellaan käytettäväksi varhaiskasvatuksessa tunnetaitojen opetuksen tukena.

Teoreettinen viitekehys

2.1 Tunnetaitojen kehitys ja tukeminen

Tunteita, joita jokainen ihminen kokee, kutsutaan perustunteeksi tai primaaritunteeksi. Perustunteet ovat kulttuurista riippumattomia tunteita. Ahonen kumppaneineen luokittelee perustunteiksi ilon, surun, inhon, hämmästyksen, pelon ja vihan. Sekundaaritunteita ovat ylpeys, mustasukkaisuus, häpeä, syyllisyys ja kateus. (Ahonen, Aunola, Pulkkinen & Ruoppila 2023.) Perustunteiden luokittelussa on eroja teoreetikkojen välillä. Ortony on koonnut artikkelissaan taulukkoon eri teoreetikkojen näkemyksiä perustunteista (Ortony 2021). Teoreetikot Cowen & Keltner määrittelevät perustunteiksi monista muista teoreetikoista poiketen myös innostuksen, tyytyväisyyden ja rakkauden. (Cowen & Keltner 2021). Teoreetikko Arnold on puolestaan sisällyttänyt perustunteisiin myös rohkeuden (Arnold 1960). Vaikka perustunteet ovat kulttuurista riippumattomia, voi niiden ilmaisu vaihdella eri kulttuurien välillä (Sandberg 2021).

Tunnetaidoilla tarkoitetaan erilaisia keinoja, joilla säädellään tunteita (Sandberg 2021). “Tunnetaitoja ovat tunteen tunnistaminen, sietäminen, säätely, ilmaiseminen purkaminen ja käsittely sekä näiden taitojen tuloksena tapahtuva voimaantumisen.” (Jääskinen & Pelliccioni 2017. s.168). Tunteiden säätelyyn kuuluu kyky olla tietoinen tunteista ja käsitellä niitä tuottavasti. Tuottavalla tunteiden käsittelyllä tarkoitetaan muun muassa tunteiden muuttamista vaihtuvissa tilanteissa siten, että niistä on enemmän hyötyä selviytymisen kannalta. Tunteiden asianmukainen ilmaisu kuuluu myös tunteiden säätelyn kannalta keskeisiin kykyihin. Tunteiden asianmukainen ilmaisu tarkoittaa tunnereaktion tietoista muokkaamista tilanteeseen sopivaksi. (Denham, Basset & Zinsler 2012.)

Tunteiden tunnistamisen voidaan katsoa olevan edellytys tunteiden säätelyn onnistumiselle. On olennaista tunnistaa tunteiden ja niiden kehollisten viestien aiheuttamat tuntemukset. Erilaisiin tilanteisiin mukautuminen on mahdollista, kun lapsi oppii havaitsemaan tunteita ja niiden aiheuttamia kehollisia viestejä. (Sainio, Pajulahti & Sajaniemi 2020.) Tunnereaktiot näkyvät kehon asennoissa ja kasvonilmeissä. Tunnereaktioiden tunnusmerkkien tunnistaminen voi olla osalle lapsista haastavaa. (Sandberg 2021.)

Vastasyntyneille tunnetilat ovat kokonaisvaltaisia. Tunteiden kokonaisvaltaisuus tarkoittaa sitä, että esimerkiksi negatiiviset tunteet nivoutuvat yhteen eikä tunneilmaisua voi automaattisesti yhdistää tiettyyn tunteeseen. (Pulkkinen, Ahonen, Ruoppila & Aunola 2023.) Vauvat oppivat tunnistamaan tunteita muiden ihmisten eleistä, ilmeistä ja äänensävyistä. (Aro & Laakso 2013). Lapsen ollessa neljän kuukauden ikäinen, pystyy hän käyttämään ilmeitä ilmaistakseen tunteita (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2012). Alle kolmevuotiaiden lasten tulee saada tukea tunteiden ilmaisuun ja sanoittamiseen aikuiselta, koska heillä ei vielä ole tarvittavia taitoja sanalliseen ilmaisuun. Alle kolmevuotiaille on tärkeää, että aikuinen toimii mallina, jolloin lapsi saa työkaluja ristiriitatilanteiden tai konfliktien selvittämiseen. (Vilén, Vilhunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2013.)

Kolmannen ikävuoden kohdalla tunteiden säätelyssä tapahtuu nopeaa kehitystä. Lapset ymmärtävät, että tietyt kasvonilmeet voi yhdistää tiettyihin tunteisiin. Lapsille myös kehittyä ymmärrys siitä, että tunteilla voi vaikuttaa toisen toimintaan ja, että tietynlaiset tilanteet voivat aiheuttaa tiettyjä tunteita. Nopeaan kehitykseen kolmannen ikävuoden kohdalla vaikuttaa kielellisten taitojen iso merkitys tunteiden säätelylle. (Aro & Laakso 2013.) Nopeaa puheenkehitystä tapahtuu 2. ja 4. ikävuoden välillä. Tämä auttaa lapsia ilmaisemaan itseään helpommin. Viivästymät puheen kehityksessä kuitenkin vaikeuttavat itsensä ilmaisua sanallisesti, ja se voi aiheuttaa ongelmia käyttäytymisessä, joka voi ilmetä aggressiivisuutena. (Ahonen ym. 2006.)

Neljään-viiteen ikävuoteen mennessä lapselle on kehittynyt mielenteoria (Piaget & Inhelder 1948). Mielenteoriolla tarkoitetaan sitä, että lapselle on kehittynyt ymmärrys siitä, että muilla ihmisillä on oma tietoisuus, ajatukset sekä tunteet. Mielenteorian avulla lapsi ymmärtää, että muiden toimintaan voi vaikuttaa heidän tunnetilansa. (Aro & Laakso 2013.) Kun lapsi pystyy tunnistamaan omia ja toisten tunteita, sekä ymmärtämään niitä, kutsutaan sitä emotionaaliseksi kompetenssiksi. Emotionaalinen kompetenssi alkaa kehittymään varhaislapsuudessa, jatkuen koko lapsuusiän. (Nurmiranta, Leppämäki, Horppu 2012.) Neljän-viiden ikävuoden tienoilla lapset alkavat myös tunnistamaan perustunteiden lisäksi muita tunteita, kuten yllättyneisyys ja inho. Vähitellen viisi-seitsemänvuotiaat lapset alkavat myös oppimaan, että eri tunteita voi ilmetä samaan aikaan. (Neitola & Koivula 2020.)

Aikuisen antama malli tunteiden hallinnassa on tärkeä. Kun lapsi on voimakkaan tunteen vallassa, voi aikuinen omalla rauhallisella käyttäytymisellään viestittää lapselle, että

voimakkaasta tunteesta selvittää. Aikuinen edustaa lapselle edistyneempiä säätelyn keinoja, joita lapsi myöhemmin omaksuu. Varhaislapsuuden kokemukset rauhoittavasta aikuisesta ovat tärkeässä osassa lapsen myöhempää tunteiden säätelyä. (Aro & Laakso 2013.)

Ratkaisukeskeisesti käyttäytyvä aikuinen kehuu lasta, oli kyseessä sitten iso tai pieni muutos eteenpäin lapsen kehityksessä. Tällainen aikuinen puhuu lapsesta arvostavasti, sekä huoltajille, varhaiskasvatuksen työntekijöille, että itse lapselle. (Sandberg 2021.) Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu lapsen ja aikuisen välisen yhteissäätelyn olevan yhteydessä lapsen myöhemmälle itsesäätelylle. On myös havaittu, että lapset käyttävät samoja strategioita tai keinoja myöhemmin itsesäätelyssä, mitä aikuiset ovat käyttäneet heidän kanssaan yhteissäätelyssä (Silkenbeumer, Schiller & Kärtner 2018.)

Liisa Ahonen on tutkinut varhaiskasvatuksessa yksittäisiä vuorovaikutustapoja ja tutkimustulokset osoittivat, että lämmin vuorovaikutustapa osoittautui yleisimmäksi. Lämpimän vuorovaikutustavan ytimessä on syvä sitoutuminen lapsen ja lapsiryhmän väliseen vuorovaikutukseen. Avainasemassa on lasten kiireetön kohtaaminen pysyen tilanteesta riippumatta sensitiivisenä. (Ahonen 2017.) Sensitiivisellä aikuisella tarkoitetaan sitä, että toiminnalla pyritään olemaan myönteinen sekä johdonmukainen ja lämmin lapsia kohtaan samalla tulkiten heidän antamiaan viestejä oikea aikaisesti (Pianta 1999). Tunnesäätelyn kehittymisen kannalta on tärkeää, että aikuinen ei suojele lasta pettymyksiltä. Tilanteissa, joissa lapsi kohtaa pettymyksiä, pystyy hän samalla harjoittelemaan tunteidensäätelytaitoja. Haasteet käyttäytymisessä ovat yhteydessä vajavaiseen pettymyksensietokykyyn. (Sandberg 2021.)

2.2 Tunnetaitojen tukeminen kirjanlukutilanteissa

Varhaiskasvatuksessa vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja harjoitellaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen lasten ja aikuisten kanssa. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan kykyä asettua toisen ihmisen asemaan ja täten ymmärtämään paremmin muita ihmisiä. (Opetushallitus 2022.) Varhaiskasvatuksen kontekstissa pedagogiikka ja vuorovaikutus ovat hyvin tiiviisti toisiinsa sidonnaisia. Voidaan ajatella, että laadukkaan pedagogiikan taustalla on laadukas vuorovaikutus. (Ahonen 2017.)

Keskusteleva lukeminen on menetelmä, jossa keskitytään vastavuoroisuuteen aikuisen ja lapsen välillä. Mallia käytetään lasten ja huoltajien välillä sekä varhaiskasvatuksessa lapsen ja henkilöstön välillä. Keskustelevassa lukemisessa lapsi on aktiivinen toimija ja osallistuu

keskusteluun tarinan lukuhetken aikana ja sen jälkeen. Jotta keskusteleavasta lukemisesta saataisiin mahdollisimman suuri hyöty, on suositeltavaa, että tarinan aiheeseen ja teemaan tutustuttaisiin ennen varsinaista lukuhetkeä sekä siihen palattaisiin lukuhetken jälkeen. Keskusteleavassa lukemisessa lapselta kysytään kysymyksiä, joiden tarkoituksena on saada lapsi kertomaan laajemmin luettavasta tarinasta. Kysymysten tulisi olla avoimia, jotta lapsi pystyisi vastaamaan laajemmin kysymykseen. Keskusteleavassa lukemisessa lasta ohjataan saavuttamaan oikea vastaus. Aikuinen tukee lasta antaen palautetta ja ohjaamalla oikeaan suuntaan. Keskusteleva lukeminen ja lukuhetket tulee olla lapsen ikätason ja kehityksen mukaista. Lasta haastetaan ikätasonsa mukaan pohtimaan ja tekemään päätelmiä tarinasta. (Mattinen, Kajamies, Räsänen, Hannula-Sormunen & Lehtinen 2013.)

Lastenkirjallisuuden avulla varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat tutustuttaa lapsia erilaisiin tunteisiin. Kirjanlukutilanteet ovat hyviä hetkiä käydä lasten kanssa tunteiden ilmaisuun liittyvää sanastoa läpi. (Tominey ym. 2017.) Kirjanlukutilanteissa tunteita opitaan sanoittamaan yhdessä lasten kanssa. Lapsia tulisi rohkaista ilmaisemaan omia tunteitaan sanallisesti, tarvittaessa aikuisen avulla. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2000.) Lapset, joilla on kielen kehitykseen liittyviä haasteita voivat kuvien avulla ilmaista tunteita, joita he eivät osaa vielä sanoittaa (Sandberg 2021).

Kuvakirjoilla tarkoitetaan kaunokirjallista teosta, jonka lukijakunta sijoittuu 2–7 ikävuoden välille. Kuvakirja kertoo tarinan niin, että jokaisella aukeamalla on vähintään yksi kuva. Viimeaikaisten kuvakirjojen tarina perustuu yhä enemmän tekstin ja kuvan vuorovaikutukselle. Kuvakirjojen lukijakunta on useimmiten lukutaidotonta, joten he ovat riippuvaisia aikuisten lukuhalusta. Useat kuvakirjat tarjoavat lapsille samaistuttavuutta esimerkiksi eläytymällä päähenkilön elämässä tapahtuviin tilanteisiin, jotka muistuttavat oman elämän tapahtumia. (Aerila & Sarmavuori 2010.)

Tunnetaitojen opetuksessa opettajat voivat käyttää apunaan erilaisia strategioita, joiden avulla opetetaan tunnetaitoja lapsille; palautteenanto, kommentointi ja kysymykset tunteista, tiedon tarjoaminen tunteista ja niiden esiintymisestä sekä havainnollistavat materiaalit, kuten kuvakirjat ja kuvakortit. Palautteenannolla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, kun opettaja antaa palautetta lapsille, kun he ilmaisevat omia tunteitaan erilaisissa tilanteissa päiväkodin arjessa. Kommentoinnilla ja kysymysten esittämisellä tarkoitetaan keskustelua siitä minkälaisia tunteita lapset kokevat. Tiedon tarjoaminen tunteista tarkoittaa kehollisten tuntemusten havainnollistamista lapsille. Havainnollistavat materiaalit ovat opetuksen tukena käytettäviä

materiaaleja, kuten kuvakirjoja, joissa käsitellään tunteita visuaalisin ja sanallisin keinoin. (McLaughlin, Aspden & Clarke 2017.)

Kirjanlukuhetkissä lastenkirjojen tarinat tuodaan lähelle lasten omaa elämää. Tunteet ja niiden tunnistaminen tehdään lapsille helpommaksi, kun ne tuodaan lähelle omaa elämää ja niihin voi samaistua. Tunnesanojen opetuksessa yhdistetään tunnesanastoa ja niihin liittyviä asioita esimerkiksi pelko ja pimeä. (Tominey ym. 2017.) ”Tunteiden sanoittaminen (*labeling*) ilmenee lapsen kykynä erotella eri tunteita toisistaan sekä nimetä ja kuvailla tunteita.” (Köngäs, Määttä 2020. s.5). Tunteiden sanoittamista on hyvä harjoitella etenkin ihmissuhteiden takia. Sanoittamalla omaa tunnettaan muut pystyvät ottamaan meidät paremmin huomioon ja ymmärtämään käytöstä, jonka tunnekokemus aiheuttaa. (Jääskinen & Pelliccioni 2017.)

Ääneen lukemisen on huomattu olevan toteutettavissa matalalla kynnyksellä varhaiskasvatuksessa. Ääneen lukeminen on osa päiväkodin arkea, ja tämän myötä opettajien on helpompi järjestää vuorovaikutteisia lukuhetkiä, joissa käsitellään aiheita, jotka koskettavat lapsiryhmää. Tällaisia aiheita on esimerkiksi kiusaaminen tai muuten häiritsevä käytös lapsien keskuudessa. (Britt, Davis, Wilkins & Bowlin 2016.)

Riquelme ja Montero tutkivat heidän kehittämän lukuohjelman vaikutuksia lasten tunteiden kehittymiseen. Lukuohjelma perustui ajatukseen, jonka mukaan aikuisten kanssa käytävä vuoropuhelu tunteista tukee lasten suotuisaa tunnekehitystä. Lukuohjelman myötä huomattiin, että muun muassa tunne-elämän epävakaasi väheni, empatiataidot kehittyivät nopeammin sekä kasvojen ilmeistä tunteiden tunnistamisesta saatiin positiivisia tuloksia. (Riquelme & Montero 2013.)

Menetelmä

3.1 Aineiston kuvaus

Tutkimuksen avulla selvitetään, miten uusimmissa lastenkirjoissa käsitellään niissä esiintyviä tunteita ja miten niissä tuetaan lasten tunnetaitoja. Tutkimuksen aineistoksi valikoitui viisi vuonna 2019–2023 julkaistua suomalaista lastenkirjaa. Tutkimukseen valitut kirjat on luokiteltu tunnetaitokirjoiksi eli kirjojen keskeisimpänä teemana ovat tunteet ja niiden käsittely. Rajasimme tutkimusaineiston suomalaisiin lastenkirjoihin, koska tutkimuksemme tavoitteena on suositella varhaiskasvatuksen opettajille tunnetaitokirjoja, joissa tunnetaitoja käsitellään suomalaiselle varhaiskasvatukselle ja kulttuurille ominaisella ja lapselle tutulla tavalla. Halusimme, että tutkimukseen valikoidut lastenkirjat on julkaistu vuoden 2019 jälkeen, koska täten saimme kokonaiskuvan siitä, miten tunteita käsitellään uudemmissa muuttuvassa kulttuurissa tuotetuissa lastenkirjoissa.

Taulukko 1. Tutkimusaineisto

Lasten kuvakirja	Kustantamo	Pääteema
Toivola: Poika ja rohkeusloikka (2023)	Otava	Rohkeus, jännitys
Kostet & Sandberg: Milli, Mölli ja surunmaalaja (2020)	Myllylahti Oy	Suru
Aittokoski: Pikkuli oppii tunteita (2022)	Kustannus-Mäkelä Oy	Ylpeys, kateus, innostus, häpeä, rakkaus, kiukku, ilo, suru, hämmästys, pelko, hätä ja tyytyväisyys
Pruuki & Polkutie: Prinsessa ja herne nenässä (2020)	Publiva Oy/ Lasten Keskus	Viha, kiukku
Pöyhönen & Livingston: Fanni ja suuri tunnemöykky	Kumma-kustannus	Häpeä, jännitys, kiukku, suru, ilo, kateus, tyytyväisyys

3.2 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus on empiirinen tutkimus, jossa tutkimusaineistona toimii lastenkirjat. Tutkimuksessa käytetään menetelmänä laadullisen aineiston sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin avulla voidaan analysoida tutkimusaineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti siten, että tutkittavasta asiasta saadaan tiivistetty ja yleinen kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tässä tutkimuksessa käytämme teoriapohjaista sisällönanalyysia. Teoriaosassa esitämme teoreettisen viitekehysten, jonka pohjalta muodostamme analyysirungon. Analyysirunkoon muodostetaan erilaisia luokituksia, joiden pohjalta aineisto suhteutetaan. Tämä mahdollistaa sen, että aineistosta nostetaan esille ne asiat, jotka kuuluvat analyysirunkoon. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Mitä tunteita lastenkirjassa esiintyy?
2. Miten lasten tunnetaitoja tuetaan lastenkirjassa?

3.3 Aineiston käsittely

Tutkimuksen aineistoa analysoidaan, jotta saadaan vastaukset tutkimuskysymyksiin. Lueimme valitsemamme lastenkirjat huolellisesti läpi ja etsimme sieltä kohdat, joissa käsitellään tunteita. Tulososiossa analysoimme valitsemamme lastenkirjat ja nostamme jokaisesta lastenkirjasta hyödyllisiä kohtia ja asioita, joita voi käyttää osana tunnetaitojen opetusta varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Aineiston käsittelyä varten olemme luoneet analyysirungon, jonka pohjalta esitämme tulokset. Analyysirunko perustuu tutkimuskysymyksiin sekä niitä tukeviin tarkentaviin kysymyksiin, jotka ovat teoriapohjaisia. Tarkentavat kysymykset analyysirungossa pohjautuvat tutkielman teoriaosaan.

Taulukko 2. Analyysirunko

Tutkimuskysymys	Analyysiperusteet
1. Mitä tunteita lastenkirjassa esiintyy?	Mitä perus- ja sekundaaritunteita kirjoissa käsitellään? (Ahonen, Aunola, Pulkkinen & Ruoppila 2023)
2. Miten lasten tunnetaitoja tuetaan lastenkirjassa?	Miten kuvitus tukee tunnetaitoja lastenkirjassa? (Aerila & Sarmavuori 2010) Onko kirjassa lapselle samaistuttavia asioita ja tunteita? (Tominey ym. 2017) Sanoitetaanko kirjassa tunteita? (Kongäs & Määttä 2020) (Jääskinen & Pelliccioni 2017) Esitetäänkö kirjassa apukysymyksiä tunteiden opetuksen tueksi? (McLaughlin, Aspden & Clarke 2017) Kuvataanko kirjassa tunteen aiheuttamia kehollisia tuntemuksia? (Sainio, Pajulahti & Sajaniemi 2020) (Sandberg 2021) Esiintyykö kirjassa aikuisen malli tunteiden säätelyyn? (Aro & Laakso 2013) (Silkenbeumer, Schiller & Kärtner 2018)

3.4 Tutkimusetiikka

Tutkimuksessa noudatettiin Turun yliopiston Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettistä ohjeistusta (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Tutkimukseen valikoituneet lastenkirjat luettiin huolellisesti läpi, ennen kuin ne valittiin osaksi tutkimusta. Lastenkirjat ovat julkista aineistoa ja ne ovat kaikkien saatavilla, joten tämän takia tähän tutkimukseen emme tarvitse erillisiä lupia. Julkista aineistoa kuten lastenkirjoja saa tekijänoikeuslain mukaan käyttää tieteellisessä tutkimuksessa. (Tekijänoikeuslaki 404/1961, 14 §.)

Tulokset

Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa miten tunnetaidot ja niiden tukeminen tulee esiin lastenkirjoissa. Tässä luvussa käymme läpi analyysirungon pohjalta saadut tulokset. Tulokset esitellään kirja kerrallaan niin, että vastaamme järjestyksessä analyysiperusteisiin.

Tutkimuskysymyksemme ovat: *Mitä tunteita lastenkirjassa esiintyy ja miten lasten tunteita tuetaan lastenkirjassa?* Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaamme aina jokaista lastenkirjaa koskevan luvun toisessa kappaleessa. Tämän jälkeen vastaamme toiseen tutkimuskysymykseen ja sen analyysiperusteisiin järjestyksessä kappale kerrallaan. Jokainen lastenkirja analysoidaan samassa järjestyksessä noudattaen taulukon 2. *Analyysirungon* järjestystä. Poikkeuksena ovat kirjat *Poika ja rohkeusloikka* sekä *Milli, Mölli ja surunmaalaaja*, joissa ei ollut valmiita apukysymyksiä opetuksen tueksi ja opasta aikuiselle.

Poika ja rohkeusloikka

Poika ja rohkeusloikka on Jani Toivolan kirjoittama lastenkirja, joka käsittelee rohkeutta ja jännitystä. Kirja on ilmestynyt vuonna 2023 ja sen on kustantanut Otava. Kirjan on kuvittanut Saara Obele. Kirja kertoo Ronista, joka aloittaa sirkuskoulun. Roni on koululainen, mutta Ronin tarkka ikä ei tule kirjassa ilmi. Ronia jännittää moni asia sirkuskoulussa; entä jos hän ei uskalla? Ovatko muut häntä taitavampia? Mitä jos opettaja on pelottava? Roni tapaa sirkuskoulussa uuden ystävän, joka on rohkea. Roni huomaa sirkuskoulussa, että eri asiat jännittävät eri ihmisiä ja, että kaverin kanssa uskaltaa kokeilla jännittäviäkin asioita.

Kirjassa käsitellään tunteita rohkeus, jännitys ja häpeä. Kirja käsittelee uuden harrastuksen ja sen myötä uusien asioiden kokeilemistä. Uusi harrastus, siellä olevat ihmiset ja uusien taitojen harjoittelu jännittää kirjan päähenkilöä Ronia. Kirja kannustaa omien pelkojen voittamiseen ja jännityksestä yli pääsemiseen. Kirja kuitenkin korostaa, että jännityksestä voi puhua ja että eri asiat jännittävät eri ihmisiä. Jännitystä kokee kaikki joskus, mutta sen lievittämiseen löytyy erilaisia keinoja.

“Rohkeutta on se, että uskaltaa näyttää senkin, että joskus pelottaa.”

“Voisiko viimaa jännittää?”

Kuvitus tukee tunnetaitoja havainnollistamalla jännityksen tunnetta Ronin kehonasentoissa ja ilmeissä. Kirjassa Roni on kuvattu läheiseksi äitinsä kanssa. Kuvituksessa näkyykin, miten

Roni hakee lohtua äidistä ja pysyttelee tämän lähellä, kun häntä jännittää. Myös Ronin ystävän Viiman kehonasennossa jännitys näkyy esimerkiksi siten, että hän on jättäytynyt jonon viimeiseksi ja hänellä on kädet vatsan päällä. Kuvituksessa on käytetty paljon värejä, mutta niitä ei ole käytetty tehokeinona havainnollistamaan jännityksen tai rohkeuden tunnetta. Toisella sirkuskerralla Roni rohkaisee myös uutta ystäväänsä Viimaa, jota jännittää. Viima ja Roni tarttuvat toisiaan kädestä kiinni, ja voittavat pelkonsa yhdessä. Tilanne vaatii kummaltakin rohkeutta, ja kirjan sivuilla onkin kuvitettu tähtiä heidän ympärilleen. Tähdet vaikuttavat kirjassa kuvaavan onnistumisen ja rohkeuden tunnetta. Kirjan viimeisellä aukeamalla Roni katsoo itseään ikkunan heijastuksesta. Hän on ylpeä itsestään, kun hän on uskaltanut voittaa omat pelkonsa. Ronin ympärille on kuvattu tähtiä kuvastamaan rohkeutta.

“Viima epäröi, mutta tarttuu kuitenkin Ronia kädestä. He kipuavat trampoliinille ja asettuvat vierekkäin sen reunalle. “Nyt mennään”, Roni kuiskaa. He pomppivat yhdessä vauhtia ja ponkaisevat korkealle ilmaan.”

Kirjassa on lapselle samaistuttavia asioita ja tunteita, sillä kirjan päähenkilö on kouluikäinen lapsi, joka aloittaa uuden harrastuksen. Jännityksen tunne on kirjassa hyvin kuvattu lapselle samaistuttavana tunteena. Ronin ollessa jännittynyt hän hakee turvaa äidistään. Roni on myös läheinen isoäitinsä kanssa, ja päättääkin sirkuksen jälkeen pitää yhdessä äidin ja isoäidin kanssa rohkeusjuhlat. Rohkeusjuhlissa Roni esittää ylpeänä sirkuksessa opittuja taitojaan. Jännitys vaikuttaa myös Ronin itsetuntoon. Roni ajattelee, että kaikki muut lapset ovat häntä parempia ja häntä hävettää näyttää oma jännitys muille lapsille sirkuksessa. Myös uusien lapsien kohtaaminen jännittää Ronia kirjassa. Roni kuitenkin huomaa, että toiset lapset rohkaisevat ja ovat tukena, kun jotain lasta jännittää ryhmässä.

“Sirkuskoulun aula on täynnä lapsia ja aikuisia. Oven yläpuolella on iso kyltti, jossa lukee TERVETULOA SIRKUSKOULU PÖHINÄÄN! Roni asettuu aivan äidin kylkeen kiinni ja toivoo, ettei kukaan huomaisi, miten paljon häntä jännittää. Valot tuntuvat liian kirkkailta, ja Ronin korvia alkaa vihloa, kun kaikki puhuvat yhteen ääneen.”

“Ronia hävettää ja hän haluaisi vain äkkiä pois koko sirkuskoulusta.”

“Nyt Viima näkee, että Roni on pelkuri!”

“Sitten äkkiä hän tuntee selkänsä alla muiden ryhmäläisten kädet. Kaikki taputtavat. Roni alkaa nauraa ääneen.”

Kirjassa sanoitetaan tunteita. Ronin äiti sanoittaa Ronille tämän jännitystä, joka auttaa Ronia ymmärtämään tunnetta paremmin. Myös Ronin ystävä Viima sanoittaa Ronille kirjassa jännityksen tunnetta. Kirjan alussa Roni kuvailee miltä jännitys tuntuu kehossa, mutta ei pysty vielä sanoittamaan tunnettaan. Kirjan edetessä Roni oppii sanoittamaan jännityksen tunnetta, ja hän ei enää koe häpeää jännityksestä.

“Roni vastaa ja katsoo vielä kerran ikkunasta omia kasvojaan. “Voi olla rohkea vaikka jännittääkin”, hän sanoo itselleen vielä ääneen.”

“Viima laittaa kuitenkin käden lohduttavasti Ronin olkapäälle. Hän kertoo, että harjoitus jännitti häntäkin aluksi, mutta kun hän uskalsi kokeilla sitä, se tuntui mahtavalta.”

“Kun jännittää, voi tuntua siltä, että kaikki muu katoaa ja jännitys nielaisee suihinsa kokonaan. Mutta jännityskin on vain tunne.”

Kirjassa kuvataan jännityksen aiheuttamia kehollisia tuntemuksia hyvin. Ronin kehossa jännitys tuntuu muun muassa vatsanpohjassa, vihlomisena korvissa ja näkökyvyn heikentymisenä tai ainakin sen tunteena. Ronista tuntuu, kuin ääriiivat katoaisivat, kun häntä jännittää. Joskus jännitys saa Ronin itkemään. Jännitys saa myös Ronin sydämen hakkaamaan kovempaa. Rohkeuden aiheuttamia kehollisia tuntemuksia ei kirjassa erityisesti kuvata, mutta se on kuvattu kirjassa positiivisena ja iloa aiheuttavan asiana, joka saa ihmisen nauramaan.

“Pelkkä ajatuskin saa Ronin vatsanpohjan myllertämään.”

“Ronin pelottaa niin, että korvissa soi ja tuntuu kuin ääriiivat katoaisivat. Hän tuntee, miten kyyneleet alkavat nousta silmiin, ja hän ryntää ulos salista.”

“Sydän hakkaa niin kovaa, että se tuntuu kohta pomppaavan ulos rinnasta.”

Kirjassa esiintyy vahva aikuisen malli tunteiden säätelyyn Ronin äidin toimesta. Ronin äiti neuvoo Ronille kirjassa, miten voi toimia helpottaakseen jännityksen tunnetta. Ronin äiti osaa myös kirjassa tulkita Ronin tunteita ja reagoida niihin oikea-aikaisesti. Kirjassa Roni omaksuu äidiltään keinoja käsitellä tunteita ja hän osaa käyttää niitä oikeissa tilanteissa. Myös sirkuskoulun opettaja Mikaela toimii kirjassa aikuisen antamana mallina tunteiden säätelylle. Mikaela kuvataan kirjassa kehuvaaksi ja kannustavaksi aikuiseksi. Mikaela puhuu loppupiirissä lapsille siitä, miten eri tunteiden näyttäminen ja kokeminen on hyväksyttävää.

“Äiti huomaa Ronin hätäännöksen ja ottaa hänet kainaloonsa. Hän muistuttaa, että Roni on ihan turvassa.”

“Äiti neuvoo, että silloin kun jännittää, voi pysähtyä hetkeksi ja hengittää syvästi ja vaikka silittää itseään käsivarresta.”

“Mikaela tulee tarkistamaan, että Ronilla on kaikki hyvin. Hän ehdottaa, että koko ryhmä voi auttaa Ronia kokeilemaan kaatumista uudestaan, jos se vaan sopii Ronille.”

Milli, Mölli ja surunmaalaaja

Milli, Mölli ja surunmaalaaja on Jenna Kostetin kirjoittama lastenkirja, joka käsittelee surua. Kirja on ilmestynyt vuonna 2020 ja sen on kustantanut Myllylahti Oy. Kirjan on kuvittanut Kaisu Sandberg. Kirja kertoo kouluikäisestä Millistä, jota on kohdannut menetys. Millin isotäti on kuollut, ja pian Milli huomaa olevansa jatkuvasti surullinen ja murheellinen. Millin elämään ilmestyy kuvitteellinen henkilö, joka on verrattavissa mielikuvitusystävään, sillä kirjassa Millin äiti ja isä eivät näe henkilöä. Henkilö on surunmaalaaja, jonka tehtävä on huolehtia, että Milli ajattelee vain surullisia asioita. Surunmaalaaja maalaa kaiken harmaaksi, ja pian kaikki värit ovat kadonneet Millin elämästä. Kirja käsittelee menetyksen aiheuttamaa surua, ja sitä miten surun kanssa voi elää, eikä sen saa antaa hallita koko elämää.

Kirjassa käsitellään tunteita suru ja ilo. Kirja keskittyy surun tunteeseen ja surun kanssa elämiseen. Kirjan kantavana teemana toimii surun kokonaisvaltaisuus. Kirjassa käsitellään sitä, kuinka suuri vaikutus menetyksellä ja sen aiheuttamalla surulla on ihmiseen. Suru esitellään kirjassa tunteena, jolta kukaan ei voi vältyä, jonka takia sen kanssa on opittava elämään. Kirja käsittelee erilaisia keinoja, joiden avulla suru helpottaa ja miten surua voi käsitellä. Ilo esitellään kirjassa surun vastakohtana. Iloisiin asioihin keskittyminen ja ilon tunteen saavuttaminen nähdään kirjassa tärkeimpänä ratkaisuna surun käsittelyyn.

Kuvitus tukee tunnetaitoja havainnollistamalla surun tunteen kokonaisvaltaisuutta. Kirjan värimaailma muuttuu tunteen mukaan. Kirjan värimaailma kuvaa tunteen voimakkuutta, jolloin eron tunteiden vaihtuessa huomaa selvästi kuvituksesta. Suru kuvataan kirjassa värittömäksi ja harmaaksi. Surunmaalaajapoika kuvaa kirjassa Millin surua, joka kulkee jatkuvasti hänen mukanaan. Surunmaalaajapoika on pukeutunut tummiin vaatteisiin, jonka lisäksi hän kantaa suurta tummaa sateenvarjoa, siitä huolimatta, vaikka ulkona ei sataisi. Surunmaalaajapoika eli Millin suru saa elämän värittömäksi. Kirjassa surunmaalaajapojan liittyessä Millin seuraan kaikki värit Millin ympäriltä poistuu. Millin ollessa surullinen myös

Millin vaatteet muuttuvat harmaaksi, ja Millikin kulkee jatkuvasti suuren sateenvarjon alla. Sateenvarjo kuvastaa kirjassa kahta asiaa. Kirjassa surunmaalaajapoika kertoo sateenvarjon suojaavan hänen työnsä jälkeään, jonka takia sitä on pidettävä mukana. Toisaalta kirjan kuvituksessa sateenvarjo korostaa surua, koska silloin kun Milli ja surunmaalaajapoika ovat sateenvarjon alla, he tuntuvat uppoavan surun tunteeseen vielä voimakkaammin. Sateenvarjon alla he tekevät asioita, jotka lisäävät surua, kuten ajattelevat synkkiä asioita tai lukevat surullisia runoja yhdessä.

“Yöllä, kun Milli ja Mölli nukkuvat, pieni sinipaitainen poika livahtaa auki jääneestä ikkunasta sisälle, kastaa siveltimensä maalipurkkiin ja alkaa määrätietoisesti maalata koko huonetta. Hän maalaa värikkään tapetin lumisateenvalkoiseksi, peittää Millin kirjahyllyssä olevien kirjojen selkämukset yötaivaan värisellä maalilla, sivelee päiväpeittoon myrskyävän meren sävyä ja sutii lopulta Millin sadepilvenharmaaksi ja pölynruskeaksi ja lisää hieman kastemadonkellertävää hiuksiin.”

“Matkalla kouluun Milli huomaa, että koko maailma on muuttunut yön aikana harmaaksi. Häntä vastaan kävelee vanha harmaa mies, joka taluttaa harmaita vinttikoiria, puut eivät ole enää keltaisia ja oransseja niin kuin syksyllä kuuluisi olla, vaan nekin näyttävät oudon värittömiltä. Kadulla vastaan ajaa vain harmaita autoja, ja taivaskin näyttää harmaalta, vaikka säätiedot lupasivat pelkkää auringonpaistetta.”

“Paljon kauniimman näköistä nyt, kun suru ei enää peitä kaikkia värejä, Mölli sanoo ja osoittaa ikkunasta ulos.”

Kirjassa on lapselle samaistuttavia asioita ja tunteita ja kirja käsittelee surun tunnetta lapsen näkökulmasta. Kirjan päähenkilö on alakouluikäinen lapsi, jonka elämään surun tunne vaikuttaa monin eri tavoin. Koulussa ei huvita tehdä enää mitään, ja välitunnilla mielessä pyörii vain synkät ajatukset. Suru kuvataan kirjassa niin suurena asiana, että Millin on vaikea tai jopa mahdoton keskittyä lapsille ominaisiin asioihin, kuten leikkiin. Kirjassa Millin on myös vaikea ylläpitää muita ystävyysuhteita, koska hän keskittyy vain suruun ja surunmaalaajapoikaan. Kirjassa Millin mielikuvitusystävänä esitellään Mölli. Millin vanhemmat eivät kirjassa näe Mölliä tai reagoi tähän mitenkään. Mielikuvitusystävät ovat normaali ilmiö lapsilla, ja niillä voi olla monia erilaisia tehtäviä. Kirjassa Mölli kuitenkin jää hyvin taka-alalle, sillä Millin ollessa surullinen hän ei pysty keskittyä edes Mölliin. Läheisen ihmisen menetyksestä johtuva suru kuvataan kirjassa jokaiselle ihmiselle jossain vaiheessa

elämää ajankohtaisena asiana. Kirjassa Milli on menettänyt isotätinsä, jonka kanssa hänellä oli paljon lämpimiä muistoja.

“Mölli lähtee Millin mukaan, mutta Milli ei huomaa Mölliä. Möllistä tuntuu siltä, että vaikka pojan sateenvarjo on suuri, sen alle mahtuu vain Milli ja poika, eikä ketään muuta.”

“Koulussa Milliä ei oikein huvita mikään. Hän ei haluaisi mennä mukaan leikkeihin välitunnilla, eikä hän innostu edes äidinkielentunnista, vaikka silloin saisi kirjoittaa tarinan ja lukea sen luokalle.”

Kirjassa sanoitetaan surun tunnetta monipuolisesti. Kirjassa käytetään havainnollistavia ilmauksia, joiden avulla lukija saa käsityksen tunteen aiheuttamasta kehollisesta tuntemuksesta. Surua verrataan kirjassa esimerkiksi mummolan vanhaan täkkiin, sillä surun tunne tuntuu kehossa painavalta. Havainnollistavien ilmauksien lisäksi myös kirjan aikuiset, eli Millin isä ja äiti sanoittavat omia tunteitaan. Millin äiti tuo kirjassa esille sen, että myös hän tuntee surua. Kirjan lopussa Milli huomaa surun tunteen alkavan väistyä. Isän, äidin ja Möllin neuvojen myötä Milli ymmärtää, että hänelle tulee parempi mieli, kun hän ajattelee iloisia asioita. Kirjan henkilöille omat tunteet ja niiden syy-seuraussuhteet ovat selkeitä. Kirjan henkilöt eivät vaikuta olevan hämmentyneitä omista tunteistaan, ja he ymmärtävät, että tunne menee ohi. Kirjan päähenkilö on vielä lapsi, joten hän tarvitsee enemmän aikuisen tukea tunteen ymmärtämiseksi.

“Minusta tuntuu kuin minulla olisi päälläni mummolan vanha täkki, joka on niin painava, ettei sen alla voi kunnolla liikkua. Tai aivan kuin jalkoihini olisi sidottu kahvakuulat, joiden kanssa äiti jumppaa iltaisin. Ihan kuin silmilläni olisi tummennetut aurinkolasit ja päässäni karvahattu, joka estää minua kuulemasta kunnolla”

“Minä olen surullinen siitä, ettei tätiä enää ole, eikä se tunnu mukavalta, Milli sanoo. Äiti vain halaa Milliä, koska hän ei oikein itsekään tiedä, miksi välillä tulee surulliseksi ja välillä on iloinen.”

“Mutta nyt pitää ajatella välillä iloisia asioita. Siitä tulee paljon parempi mieli.”

Kirjassa kuvataan surun aiheuttamia kehollisia tuntemuksia. Surun tunnetta kuvataan painavaksi ja väsyttäväksi. Suru tekee liikkumisesta raskaampaa, ja heikentää aisteja. Kirjassa Milli kertoo surunmaalaajapojalle, kuinka tuntuisi, että silmillä olisi tummennetut aurinkolasit tai päässä karvahattu, jonka kanssa on vaikea kuulla kunnolla. Kirjan viimeisellä sivulla,

takakannessa on kuvattu Millin erilaisia tunteita, ja miltä ne tuntuvat. Takakannessa on myös lyhyt ohjeistus siihen, miten voi itse tunnustella omia tunteitaan kehossa.

“Ilo, se kuplii suussa ja vatsassa niin kuin keltainen limonadi. Se maistuu makealta ja saa kikattamaan.”

“Kaikki harmaus on tehnyt hänet väsyneeksi, eikä hän viitsi vastustella.”

“Laita hetkeksi silmät kiinni, hengitä syvään ja tunnustele, miltä tunne tuntuu.”

Kirjassa esiintyy vahva aikuisen malli tunteiden säätelyyn. Millin vanhemmilla on kirjassa iso rooli tunteiden säätelyn mallina. Kirjassa vanhemmat painottavat Millille, kuinka tunne ei saa hallita liikaa. Isä muistuttaa Milliä kivoista asioista, ja neuvoo Milliä keskittymään myös niihin. Vanhemmat ovat kirjassa huolissaan Millin muuttuneesta käytöksestä ja huomaavat nopeasti Millin tarvitsevan apua menetyksen käsittelyyn. Isä ja Milli muistelevatkin kirjassa yhdessä lämpimiä muistoja isotädistä, joka saa Millin paremmalle mielelle.

“Myös Millin äiti ja isä huomaavat, että Milli on alakuloinen. Joskus voi olla murheellinen, mutta ei liian kauaa, äiti sanoo ja pudistaa päätään.”

“Välillä voi olla surullinen, mutta on hyvä muistaa, että on muitakin asioita kuin ikävät ja surulliset ajatukset, isä hymyilee.”

“Muistatko miten hän keitti hyvää mehua ja miten hauska kissa hänellä oli?”

“Isotädin mehu oli kyllä aika pahaa, Milli sanoo ja häntä alkaa naurattaa.”

Pikkuli oppii tunteita

Pikkuli oppii tunteita on Metsämarja Aittokosken kirjoittama lastenkirja, joka käsittelee useampaa eri tunnetta. Kirjassa esiintyvät tunteet ovat ylpeys, kateus, innostus, häpeä, rakkaus, kiukku, ilo, suru, hämmästys, pelko, hätä ja tyytyväisyys. Kirja on ilmestynyt vuonna 2022 ja sen on kustantanut Kustannus-Mäkelä Oy. Kirjan on kuvittanut Antti Aittokoski. Pikkuli-hahmo on tunnettu Pikku Kakkosen animaationsarjasta, jonka lisäksi Pikkuli esiintyy mobiilipeleissä. Pikkuli oppii tunteita kirjan lisäksi Pikkulin voi nähdä monessa muussakin Pikkuli-kirjassa. Kirja kertoo Pikkuli nimisestä linnusta, joka kokee erilaisia tunteita. Kirja on suunnattu pienemmille lapsille, mutta sitä voi lukea eri-ikäisten lasten kanssa huomioiden lasten ikätason. Kirja sisältää vinkkejä, miten kirjaa voi käyttää apuna eri-ikäisten lasten kanssa. Kirjassa harjoitellaan tunteiden tunnistamista ja nimeämistä.

Jokainen aukeama käsittelee yhtä tunnetta kerrallaan. Jokainen aukeama sisältää kysymyksen liittyen aukeaman tunteeseen. Jokainen kirjassa esiintyvä tunne on selitetty ja kuvitettu.

Kirjassa käsitellään tunteita ylpeys, kateus, innostus, häpeä, rakkaus, kiukku, ilo, suru, hämmästyminen, pelko, hätä ja tyytyväisyys aukeama kerrallaan. Jokainen aukeama sisältää kuvan Pikkulista, joka tuntee jonkin tunteen. Esimerkiksi yhdellä aukeamalla Pikkuli tuntee häpeää. Joka aukeamalla esitetään myös jokin tapahtuma, missä kyseistä tunnetta voi tuntea. Pikkuli on joka aukeamalla eri näköinen riippuen käsiteltävästä tunteesta. Pikkulin ilmeet ja kehonasennot muuttuvat tunteen mukaan.

Kuvitus tukee tunnetaitoja havainnollistamalla kirjan päähenkilön Pikkulin ilmeitä ja eleitä eri tunteen aikana. Pikkulin ilmeet, eleet ja kehonasennot muuttuvat tunteen aikana. Esimerkiksi Pikkulin ollessa innostunut hän hymyilee ja heiluttaa siipiään innostuneena, kun taas kiukkuisena Pikkuli on kuvitettu ukkospilvien keskelle vihaisen näköisenä. Kuvitus on kirjassa selkeää ja tunteet ovat helposti tunnistettavissa.

“Tänään Pikkuli on niin innostunut, ettei malta pysyä paikoillaan. Arvaatko, miksi? Pikkuli odottaa syntymäpäiväänsä!”

Kirjassa on lapselle samaistuttavia asioita ja tunteita. Pikkuli kokee kirjassa 12 eri tunnetta, joka toisaalta myös kuvailee sitä, kuinka paljon lapset kokevat eri tunteita esimerkiksi yhden päivän aikana. Kirjassa tunteet on esitelty lapsentasoisesti. Eri tunteita on yhdistetty tilanteisiin, jotka ovat lapselle samaistuttavia. Pikkuli on itsekin lapsi, joten hän kokee tunteita lapsille samaistuttavissa tilanteissa. Esimerkiksi Pikkuli kokee kateutta pikkusisarukselleen, kun tämä saa enemmän huomiota kuin hän. Surua tuntiessa Pikkulia lohduttaa syliin pääseminen ja kun toinen silittää häntä.

“Pikkuli rakastaa isää, äitiä, siskoa, veljeä ja ystäviään. Niin, ja tietenkin uniankkaa!”
“Pimeäkin saattaa pelottaa. Silloin jopa oman huoneen tutut esineet ja asiat näyttävät hurjilta.”

Kirjassa sanoitetaan tunteita jokaisella aukeamalla yksi tunne kerrallaan. Kirja esittelee ensin tunteen, jonka jälkeen kirjassa näytetään missä tunne tuntuu ja miten se saa Pikkulin käyttäytymään. Lopuksi kirjassa kuvataan tilanne, jossa tunnetta voi tuntea.

“Kiukkuisena tekee mieli huutaa, polkea jalkaa tai mennä piiloon puhisemaan. Joskus kiukku pistää suuhun sanoja, joita ei edes tarkoita.”

“Pikkuli on iloinen, kun saa leikkikaverin, kun isä paistaa lättyjä tai kun saa soittaa yhdessä ystävän kanssa.”

Kirjassa on esitelty hyviä apukysymyksiä, joten se sopii loistavasti opetuksen tueksi sellaisenaan. Aikuinen voi esittää apukysymyksiä lapselle kirjanluvun aikana. Jokaisella aukeamalla on yksi kysymys, joka liittyy aukeaman tunteeseen. Apukysymysten lisäksi kirjan etukannen sisäpuolella on esitelty vinkkejä lukuhetkiin. Vinkit auttavat muokkaamaan lukuhetkeä ikätasoon sopivaksi.

“Mikä auttaa sinua rauhoittumaan, jos olet hädissäsi?”

“Mikä saa sinut innostumaan?”

Kirjassa kuvaillaan jokaisella aukeamalla tunteen aiheuttamia kehollisia tuntemuksia. Kirjassa Pikkuli kertoo, missä kohtaa kehoa tunne tuntuu. Kehonosat, joissa tunne tuntuu, on nimetty selkeästi, esimerkiksi rinta tai vatsanpohja. Pikkuli kuvailee myös kirjassa, miten eri tunteet vaikuttavat kehon asentoon ja miten kehonkieli voi muuttua tunteen mukana. Esimerkiksi ylpeänä Pikkulin tekee mieli seistä suorana ja hymyillä leveästi, kun taas pelon vallassa Pikkuli tuntee tärinää kehossaan ja hänen tekee mieli sulkea silmät.

“Rakkaus tuntuu Pikkulin masussa lämpönä ja kasvoilla hymynä.”

“Pikkuli tuntee innostuksen vatsanpohjassa perhosina ja siipien kärjissä vipatuksena.”

Kirjassa esiintyy aikuisen malli tunteiden säätelyyn. Kirjassa ohjeistetaan keskustelemaan aikuisen kanssa tunteista. Pikkulin ollessa surullinen hänet on kuvattu äidin ja isän kainaloon, ja se rauhoittaa Pikkulia. Pikkuli pelkää pimeää, jolloin kirjassa neuvotaan kertomaan pelosta aikuiselle. Kirja tarjoaa lapsille neuvoja, miten eri tunteiden kanssa voi toimia ja miten niitä voi käsitellä.

“Pelosta kannattaa kertoa aikuiselle. Joskus voi auttaa, kun tutustuu paremmin pelottavaan asiaan.”

Prinsessa ja herne nenässä

Prinsessa ja herne nenässä on Heli Pruukin kirjoittama lastenkirja, joka käsittelee kiukkua ja suuttumusta. Kirja on ilmestynyt vuonna 2020 ja sen on kustantanut Publiva Oy/Lasten Keskus. Kirjan on kuvittanut Anita Polkutie. Kirja kertoo Piipati nimisestä tytöstä, joka haluaa olla prinsessa. Piipati pitää prinsessamekoista, kruunuista, koruista ja timanteista. Piipati joutuu kuitenkin kohtaamaan, kuinka asiat eivät aina mene niin kuin itse haluaisi ja kuinka elämässä tulee vastaan pettymyksiä. Kirja käsittelee kiukun ja turhautumisen aiheuttamia tuntemuksia, etenkin fyysisiä tuntemuksia ja kuinka vaikean tunteen keskellä toinen ihminen voi auttaa käsittelemään tunnetta. Kirjassa Piipati oppii yhdessä äidin kanssa keinoja, joilla rauhoittua kiukun keskellä. Piipatin tarkkaa ikää lastenkirjassa ei ole kerrottu, mutta hänen voisi arvioida olevan 3–4-vuotias.

Kirjassa käsitellään tunnetta viha. Kirjassa vihaa kuvataan lapsentasoisesti kiukkuna ja suuttumuksena. Kirjan kantavana teemana toimii kiukun aiheuttamat fyysiset tuntemukset lapsen kehossa. Kirjassa kiukku esitellään voimakkaana, mutta nopeasti ohimenevänä tunteena. Piipatin kokemia voimakkaita kiukkukohtauksia kuvataan kirjassa tulivuorena, joka purkautuu kehossa.

“Piipatia harmittaa. Prinsessa saa määrätä!”

“Mutta äiti ei suostu. Piipatia suututtaa. Äiti ei ymmärrä yhtään mitään prinsessoista.”

Kuvitus tukee tunnetaitoja havainnollistamalla hyvin kiukun tunnetta. Kiukku on kuvitettu aina Piipatin ympärille esimerkiksi punaisena pilvenä tai lohikäärmeen heijastuksena seinällä. Kiukku on kuvattu selkeästi vain Piipatin ympärille, joka havainnollistaa tunteen aiheuttamaa yksinäisyyttä. Kirjassa Piipati kuvaileekin kiukkukohtauksen aikana, kuinka hänestä tuntuu, että hän on maailman yksinäisin. Kirjassa Piipatin kokemaa yksinäisyyttä havainnollistetaan siten, kuin Piipati olisi yksin kuopassa. Kuvassa Piipatin ympärillä on tummanruskea ja pimeä varjo. Kirjan kuvituksessa myös Piipatin ilmeet ja kehonkieli muuttuu kiukkukohtauksen aikana. Kuvituksessa on selkeä ero kiukkuisen ja rauhallisen Piipatin välillä. Kirjassa on käytetty värejä kuvaamaan tunteen muuttumista rauhallisesta kiukkuiseksi. Sivulla 8 Piipati on kuvattu rauhallisena piirtämässä, jolloin hänen ympärillään on vaalean keltainen kuvitus. Piipatia alkaa kuitenkin vähitellen harmittamaan, jolloin kuvitus muuttuu siniseksi. Lopulta Piipati suuttuu, ja hänestä tuntuu kuin mahassa olisi tulivuori, jolloin Piipatin ympärillä on jo tummansininen kuvitus. Kuvitus muuttuu siis usein tummemmaksi, mitä kiukkuisempi Piipati

on. Kirjassa on käytetty myös huumorin keinoja ja leikitelty kiukun tunteesta. Kirjan sivulla 5 kirjahyllyssä on kuvattu kirjoja kuten: “Prinsessa ja herne”, “Peppi kaipaa syliin”, “Vanhemman kiukkukirja” ja “Lohikäärme lastenhuoneessa”.

“Piipatista tuntuu, että hän on maailman yksinäisin, eikä kukaan välitä hänestä. Hän istuu kuopassa ja itkee.”

Kirjassa on lapselle samaistuttavia asioita ja tunteita, sillä kiukku ja suuttumus kuvataan lapsentasoisesti ja lapselle helposti samaistuttavana asiana. Piipatin kiukkukohtaukset kuvataan kirjassa arkisissa tilanteissa esimerkiksi leikin keskellä tai kun hän ei saa tahtoaan läpi. Kirjassa kuvataan hyvin sitä, miten joskus aikuisen mielestä pieni asia voi tuntua lapsesta hyvinkin suurelta. Kirjassa Piipatin mielenkiinnonkohteet ovat hyvin lapsille samaistuttavia. Piipati pitää esimerkiksi prinsessaleikeistä, piirtämisestä ja värityskuvista.

“NAPSIS! Värikynä katkeaa. Piipati kurtistaa kulmiaan ja marmattaa hiljaa itsekseen. Piipati ottaa toisen kynän ja jatkaa piirtämistä. Mutta NAPS – toinenkin kynä katkeaa! Muita kauniita värejä ei ole jäljellä. Kettua ei VOI värittää millään tyhmällä värillä!”

Kirjassa sanoitetaan tunteita. Piipatin äiti sanoittaa hänelle kiukkua ja myöhemmin myös Piipati oppii sanoittamaan omaa tunnettaan ja pyytämään anteeksi, kun hän on ollut kiukkuinen. Kirjassa Piipati ajattelee olevansa “harmissaan” tai “suuttunut”, mutta hän ei osaa vielä itse sanoittaa omaa tunnettaan ja tunne voi purkautua esimerkiksi huutamisena. Äiti lohduttaa Piipatia kiukkukohtauksen aikana ja sen jälkeen. Kirjassa myös sanoitetaan Piipatin kehollisia tuntemuksia, eli sitä miltä kiukku kehossa tuntuu.

“Äiti katsoo Piipatia. - Minuakin suututti tänään. Kaikilla ihmisillä on paljon monenlaisia tunteita. Osa tunteista tuntuu hyvältä ja osa pahalta. Tunteiden tunteminen ei ole ikinä tuhmasti tehty tai väärin. Sinä saat olla vihainen ja kiukkuinen ihan yhtä lailla kuin saat olla iloinen tai rauhallinen.”

Kirjassa ei esiinny tarinan yhteydessä apukysymyksiä, joita voisi käyttää opetuksen tukena. Kirjan lopussa on kuitenkin aikuisille suunnattu opas, jossa kerrotaan lyhyesti tunteista ja tunnetaidoista. Opas sisältää myös keinoja, joita aikuinen voi hyödyntää tunneopetuksessa.

Kirjassa kuvataan kiukun aiheuttamia kehollisia tuntemuksia hyvin. Piipati tuntee kiukun voimakkaasti kehossaan. Kiukku tuntuu erityisesti Piipatin mahassa. Kiukun aikana Piipatin mahassa tuntuu, kuin siellä olisi tulivuori, joka purkautuu. Kiukku saa Piipatin tekemään asioita, kuten huutamaan kovaa. Kiukku aiheuttaa Piipatissa sen, että hänen tekisi mieli potkia ja riehua.

“Tulivuori purkautuu. Piipatista tulee lohikäärme, jonka suusta tulee tulenlieskoja ja kuumaa laavaa. Tekee mieli repiä ja potkia, rikkoa ja riehua. Piipati karjaisee niin kovaa kuin pystyy ja heittäytyy lattialle huutamaan.”

“Piipatista tuntuu kuin mahassa olisi taas tulivuori, joka räjähtää.”

Kirjassa esiintyy aikuisen malli tunteiden säätelyyn. Piipatin äidillä on iso rooli tunteiden säätelyn mallina. Kirjassa äiti esitetään rauhallisena ja sensitiivisenä aikuisena. Kirjassa äiti osaa reagoida oikea-aikaisesti Piipatin tunteisiin. Äiti antaa Piipatille aikaa ja tilaa hakeutua aikuisen seuraan. Piipati saa kirjassa itse valita, rauhoittuuko hän mieluummin yksin vai toisen seurassa. Piipati kuvailee kirjassa, kuinka toinen ihminen, syliin pääseminen ja silittäminen helpottaa ja lohduttaa häntä silloin kun kiukuttaa. Kun Piipatille tulee kiukkukohtaus, osaa äiti toimia tilanteessa niin, että Piipati rauhoittuu. Kirjassa äiti myös auttaa Piipatia löytämään keinoja, jotka voivat auttaa kiukun keskellä. Kirjan lopussa Piipati ja äiti harjoittelevat yhdessä myös anteeksi pyytämistä, ja keskustelevat siitä, mitä hyötyjä riitojen selvittämisestä on.

“Mutta sitten Piipati tuntee, että joku silittää hänen selkäänsä. Hän kurkistaa hiustensa takaa ja näkee kyynelten läpi äidin hahmon. Piipati nyhkyttää. Silitys tuntuu hyvältä.”

“Tule syliin sitten kun haluat, äiti sanoo. - Ei ole mitään hätää. Sinä vain suutuit kovasti.”

“Voit myös miettiä, mitä tarvitset, että olo helpottuu, äiti sanoo.”

Fanni ja tunnemöykky

Fanni ja tunnemöykky on Julia Pöyhösen ja Heidi Livingstonin kirjoittama lastenkirja, joka käsittelee häpeää ja omien tunteiden tunnistamista ja hyväksymistä. Kirja on ilmestynyt vuonna 2020 ja sen on kustantanut KUMMA. Kirjan on kuvittanut Linnea Bellamine.

Kirja kertoo Fanni-nimisestä norsusta, joka kokee monenlaisia tunteita. Suuri tunteiden kirjo saa Fannin hämilleen ja tunteinaan olonsa yksinäiseksi kokiessaan paljon tunteita. Fannin äiti

antaa Fannille tehtävän, jonka myötä Fanni huomaa, että tunteita on kaikkialla. Kirja keskittyy tunteiden tunnistamiseen ja nimeämiseen.

Kirjassa käsitellään tunteita häpeä, jännitys, kiukku, suru, ilo, kateus ja tyytyväisyys. Kirjan alussa Fanni tuntee olonsa jännittyneeksi ja uteliaaksi. Fannin tunnetila vaihtuu nopeasti, kun hän epäonnistuu pallon heitossa ja hänen mielensä valtaa kiukku ja häpeä. Fanni alkaa tutkimaan juhlavieraita, ja löytää esimerkiksi surua, iloa, kateutta ja tyytyväisyyttä. Kirjassa Fannin tunteita ja niiden sekoittumista kutsutaan tunnemöykyksi. Fanni kokee yhtäaikaisesti monia tunteita, ja kirjan edetessä hän oppii nopeasti tunnistamaan ja nimeämään tunteita, sekä auttamaan myös muita tunteiden käsittelyssä.

“Fanni astelee juhliin äitinsä kanssa jännittyneenä ja uteliaana.”

“Hmm. Sanoisitko, että olet ärsyyntynyt vai jopa surullinen?”

Kuvitus tukee tunnetaitoja, sillä kirjassa on tarkasti kuvattu henkilöiden ilmeitä ja eleitä sekä kehonasentoja heidän ollessaan eri tunteiden vallassa. Kirjan hahmojen ilmeistä voi heti huomata miltä heistä tuntuu. Kirjan kuvitus on rauhallinen, ja siinä on käytetty paljon lämpimiä värejä. Kirjassa on kuvitettu paljon erilaisia eläinhahmoja ja kirjan kaikki eläimet kokevat tunteita omalla tavallaan. Fannin äiti on kuvitettu lempeäksi ja hyväntuuliseksi hahmoksi.

“Katso, näyttääpä Lenni tyytyväiseltä!”

Kirjassa on lapselle samaistuttavia asioita ja tunteita. Fanni on kuvattu kirjassa pieneksi lapseksi, joka on läheinen äitinsä kanssa. Fanni tukeutuu helposti äitiinsä ja saa äidistä turvaa ja lohtua. Fanni on myös sen ikäinen, että hän tarvitsee aikuisen tukea tunteiden säätelyssä ja tunnistamisessa. Kirjan alussa Fanni turhautuu, kun hän ei pärjää leikkimielisessä kisassa. Fanni kokee turhautumisen voimakkaasti, ja hän heittelee tavaroita, alkaa itkemään ja haluaa pois paikalta. Lapsille asiat, jotka monelle aikuiselle tuntuvat pieneltä, voivat tuntua todella suurelta ja saada käyttäytymään äkkipikaisesti. Kirjassa esitellään Fannin ystäviä, joiden kanssa hän voi ikätasoisesti harjoitella tunteiden tunnistamista. Ystävät ovat Fannille tärkeitä ja he pystyvät yhdessä käsittelemään tunteitaan.

“Fanni parahtaa kovaan ääneen ja viskaa vieressään olevat pallot ryminällä maahan.

Kyyneleet kirvelevät Fannin silmiä, kun hän pinkaisee juoksuun väkijoukon läpi.”

“Olisin halunnut tuoda tekemäni uuden pillin tänne kaikkien nähtäväksi ja kuultavaksi, mutta en löytänyt sitä mistään. Vanhemmat pakottivat lopettamaan etsimisen ja lähtemään. Tein pilliä tosi hartaasti ja huolella!” Ralf puuskahtaa.”

Kirjassa sanoitetaan tunteita. Kirjan alussa Fannilla on vaikeuksia sanoittaa tunteitaan. Fanni tarvitsee paljon äitinsä tukea tunteiden sanoittamisessa. Fanni kuitenkin oppii nopeasti ja auttaa ystäviään tunteiden sanoittamisessa. Kirja erottuu monista muista tunnetaitokirjoista, koska kirjan henkilöt tuntevat eri tunteita yhtä aikaa. Kirja lisää tietoisuutta siitä, että tunteet voivat tuntua sekoittuvan, kun niitä tuntee samaan aikaan. Kirjan selkeä kantava teema onkin tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen.

“Minua myös hävettää.”

*“Olen vihainen! Ja pettynyt! Ja kateellinen tuosta Lennin typerästä jätti-isosta jäätelöstä!”
Lilli huudahtaa.”*

Kirjassa ei ole valmiita apukysymyksiä, mutta kirja sisältää laajan ja kattavan oppaan aikuiselle tunnetaidoista ja niiden tukemisesta. Kirjan lopussa on myös paljon erilaisia tehtäviä, joita voi toteuttaa varhaiskasvatuksen arjessa joko koko ryhmän voimin tai pienryhmissä. Tehtävissä esimerkiksi luetaan tilannekuvauksia ja lapsia kehoitetaan löytämään sopiva tunnekuva tilanteeseen ja nimeämään kyseinen tunne. Kirjassa on hyvin laajasti esitelty tietoa tunnetaidoista, sen hyödyistä ja tunteen syntymisestä. Kirjan tarinaan ei kuitenkaan ole lisätty valmiita apukysymyksiä, joita aikuinen voisi esittää kirjaa lukiessa.

Kirjassa kuvaillaan tunteiden aiheuttamia kehollisia tuntemuksia. Laaja tunteiden kirjo kuvataan kirjassa suureksi tunnemöykkyksi, jonka Fanni saa pois vasta kun hän oppii tunnistamaan tunteensa. Fanni kuvaa kirjassa tunnemöykyn tuntuvan kipeänä vatsassa. Tunteet ja niiden aiheuttama hämmennys saa Fannin itkemään ja toimimaan äkkiä pikaisesti. Vaikka kirjassa esitellään esimerkiksi iloa, niin kirja ei kuitenkaan keskity tunteen aiheuttamiin kehollisiin tuntemuksiin vaan enemmänkin sen sanoittamiseen.

“Ihan kuin vatsassa olisi suuri, kipeä möykky.”

“Aina vain itken, ja kaikki asiat tuntuvat tosi isoilta. Vihaan tunteitani!”

Kirjassa esiintyy aikuisen malli tunteiden säätelyyn. Fannin äiti auttaa Fannia tunteiden säätelyssä. Fannin äiti auttaa Fannia ilmaisemaan ja sanoittamaan tunteita. Fannin äiti on kuvattu lempeänä ja sensitiivisenä aikuisena, joka itse pysyy tilanteesta riippumatta tyynenä. Fannin äiti antaa myös Fannille aikaa ja tilaa kokea eri tunteita. Äiti ohjaa myös Fannia tutustumaan tunteisiin yksin ilman hänen läsnäoloaan. Kirjan lopussa äiti ja Fanni keskustelevat vielä äidin antamasta tehtävästä, ja mitä siitä opittiin. Fanni ymmärtää äidin tehtävän avulla olevansa hyvä juuri sellaisena, siitä huolimatta, että hän kokee paljon tunteita ja on herkkä.

“Kuules, Fanni, en ole tainnut koskaan kertoa sinulle yhtä tärkeää asiaa tunteista”, äiti aloittaa. “Mietipä eri tunteita. Kun tunnet pelkoa, et juoksentele vaarallisesti tai ota liian isoja riskejä vaan pysyt turvassa. Ja kun joku kohtelee sinua huonosti ja tunnet kiukkua, osaat puolustaa itseäsi. Kun tunnet rakkautta, tiedät, kuka on sinulle tärkeä”, äiti luettelee.

“Ymmärrätkö nyt? Kaikilla tunteilla on oma tarkoituksensa. Siksi tunteet ovat tärkeitä.”

“Olit oikeassa äiti. Juhlat olivat täynnä erilaisia tunteita. Ja tunnemyökyt todella sulivat pois, kun keksimme niille nimet!” Fanni vastaa innoissaan.”

“Olen miettinyt... Eivät minun tunteeni enää niin haittaa minua. Taidan olla hyvä juuri tällaisena kuin olen. Äiti hymyilee ja nyökkää. Hän kietoo kärsänsä Fannin ympärille. “Niin todella oletkin.”

Pohdinta

Tutkimuksessa analysoitiin sellaisia lasten tunnetaitoja tukevia lastenkirjoja, joissa käsiteltäisiin tunnetaitoja hyvin ja kattavasti ja kirjat olisivat käytettävissä sellaisinaan tunnetaitojen opetuksessa varhaiskasvatuksessa. Tutkimustulokset osoittavat, että vuoden 2019 jälkeen julkaistuissa suomalaisissa lasten tunnetaitokirjoissa käsitellään tunnetaitoja ja niiden tukemista monipuolisesti.

Tutkimusaineistomme lastenkirjat muodostivat laajan tunteiden kirjon. Tutkimusaineistosta kolme lastenkirjoista keskittyi selkeästi yhteen tiettyyn tunteeseen, ja kaksi lastenkirjoista keskittyi useampaan tunteeseen. Kirjat, jotka keskittyivät selkeästi yhteen tiettyyn tunteeseen, käsittelivät tunteita, joiden ilmaisu on lapsille usein haastavaa ja joihin lapsi tarvitsee aikuisen tukea (Sandberg 2021). Näitä tunteita olivat suru, kiukku ja jännitys. Halusimme sisällyttää tutkimukseen kirjoja, joissa käsitellään monia eri tunteita. Lapset kokevat päivän aikana monia eri tunteita, joiden takia pidimme tärkeänä, että tutkimusaineisto sisältää myös tällaisia kirjoja. On tärkeää, että lapset oppivat laajasti eri tunteista, sillä kaikki tunteet ovat tärkeitä. Tunnereaktioiden avulla ihminen oppii reagoimaan erilaisiin ärsykkeisiin niiden vaatimalla tavalla, eli jokaisella tunteella on oma tehtävänsä. (Sandberg 2021).

Lastenkirjoissa tuettiin tunnetaitoja eri keinoin. Esille nousseet keinot tunnetaitojen tukemiseen ja tunteiden havainnollistamiseen lastenkirjoissa olivat kuvitus, lapsille samaistuttavat aiheet, tunteiden sanoittaminen, apukysymykset tunteiden opetuksen tueksi, kehollisten tuntemusten kuvaaminen ja aikuisen malli tunteiden säätelyyn. Edellä mainituista keinoista käytetyimmät olivat lapsille samaistuttavat aiheet, tunteiden sanoittaminen, kehollisten tuntemusten kuvaaminen sekä aikuisen malli tunteiden säätelyyn.

Samaistuttavuus näkyi kirjoissa siten, että kaikkien kirjojen päähenkilöt olivat lapsia. Kun lastenkirjojen tarinat tuodaan lähelle lasten omaa elämää, on tunteet ja tunteiden tunnistaminen tehty lapsille helpommaksi (Tominey ym. 2017). Tunteita sanoitettiin jokaisessa lastenkirjassa. Tunteita sanoitettiin sekä lasten että aikuisten toimesta. Tunnekokemuksen sanoittaminen auttaa muita ymmärtämään tunteen aiheuttamaa käytöstä (Jääskinen & Pelliccioni 2017). Esimerkiksi vihaisena ihminen voi käyttäytyä impulsiivisesti, miettimättä tekojensa seurauksia. Tunteet aiheuttivat lastenkirjoissa erilaisia kehollisia tuntemuksia. Tunteet tuntuivat kirjan päähenkilöissä erityisesti vatsassa, silmissä ja korvissa.

Tunteet muokkaavat kirjojen päähenkilöiden ilmeitä ja kehonasentoja, ja aiheuttaa esimerkiksi itkua. Tunteiden kehollisten viestien ja fyysisten muutosten ymmärtäminen auttaa lasta mukautumaan erilaisiin tilanteisiin. (Sainio, Pajulahti & Sajaniemi 2020). Jokaisessa lastenkirjassa kirjan päähenkilöllä oli tukena turvallinen ja sensitiivinen aikuinen, joka auttoi lasta ymmärtämään omia tunteitaan. Aikuiset oli kuvattu kirjoissa rauhallisina. Aikuisen tehtävä on omalla rauhallisella käytöksellään auttaa lasta selviytymään tunteesta edustaen itse samalla edistyneempiä säätelyn keinoja (Aro & Laakso 2013).

Tutkielmamme vahvuutena pidämme tutkimusaineiston läpi käymiseen liittyvää prosessia. Tutkimuksen luotettavuutta lisää huolellinen aineistonkeruu sekä tarkka tulosten esittäminen. Tässä tutkielmassa mietimme tuloksien läpi käymistä kahdesta eri näkökulmasta. Päädyimme käymään tutkimusaineistoon päätyneet kirjat yksi kerrallaan läpi, jotta saisimme mahdollisimman tarkan kuvauksen kirjojen sisällöstä. Prosessin aikana osa tutkimusaineiston kirjoista myös vaihtui, sillä suhtauduimme lastenkirjojen sisältöön kriittisesti ja opimme huomaamaan kirjojen vahvuuksia ja heikkouksia. Tällä pyrimme siihen, että lastenkirjoissa oli mahdollisimman paljon teoriaosassa esiteltyjä asioita ja vastaisi siten analyysirungon esittämiin kysymyksiin.

Valitsemamme menetelmä osoittautui toimivaksi. Teoriapohjaisen sisällönanalyysin avulla pystyimme kokoamaan analyysirungon siten, että saimme vastaukset sen avulla tutkimuskysymyksiimme. Teoriapohjaisen sisällönanalyysin vahvuus on nostaa aineistosta esiin ne asiat, jotka kuuluvat analyysirunkoon. Tutkimuksessamme aineistosta nousseet asiat olivat tunteet ja tunnetaitojen tukeminen.

Tutkielmassamme halusimme mahdollisimman laajasti käsitellä eri tunteita. Jatkotutkimusideana esitämme, että paneuduttaisiin tarkemmin yhteen tunteeseen ja sen esiintyvyyteen suomalaisessa lastenkirjallisuudessa. Tässä tutkimuksessa tutkimme vain suomalaisia tunnetaitokirjoja, mutta jatkotutkimusideana olisi mielenkiintoista tutkia ja vertailla eroja muiden maiden ja suomalaisen lastenkirjallisuuden välillä. Tunteet ovat kuitenkin kulttuurista riippumattomia, mutta niiden ilmaisussa on kulttuurillisia eroja.

Tavoitteenamme oli myös tarjota varhaiskasvatuksen ammattilaisille hyödyllisiä ja laadukkaita tunnetaitokirjoja opetuksen tueksi. Olemme kuulleet paljon puhetta varhaiskasvatuksen kentällä siitä, miten lasten sosioemotionaaliset haasteet ovat kasvaneet

viime vuosien aikana, joten koemme, että on tärkeää tarjota monipuolisia keinoja varhaiskasvatuksen ammattilaisille tunnekasvatuksen tueksi. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten lisäksi tutkimustuloksista voi hyötyä myös lasten huoltajat. Tunnetaitokirjat sopivat myös hyvin sellaisenaan kotona luettavaksi. Pidämme tutkimustamme tärkeänä, koska se tarjoaa konkreettisia materiaaleja opetuksen ja kasvatuksen tueksi. Tutkimusaineistomme on vapaasti lainattavissa kirjastoista ja aineisto on kaikkien saatavilla. Tutkielmaa tehdessä konkretisoitui ajatus siitä, miten tärkeä aihe tunnetaidot ja niiden tukeminen on varsinkin varhaiskasvatuksen kontekstissa. On tärkeää muistaa, miten suuri rooli kasvattajilla on varhaislapsuudessa tunteiden kehittymisen ja tunnetaitojen tukemisen näkökulmasta. Hyvän tunnetaito-opetuksen perustana toimii lempeä ja sensitiivinen kasvattaja, joka toimii mallina lapsille tunteiden säätelyssä.

Lähteet

- Ahonen, L. 2017. Viisi vuorovaikutustapaa. Teoksessa Ahonen, L. Haastavat kasvatustilanteet: Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ahonen, T., Aunola, K., Pulkkinen, L., & Ruoppila, I. 2023. Ihmisen psykologinen kehitys. 10. Painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L., Ruoppila, I., & Nurmi J.-E. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. 1. painos. Porvoo: WSOY.
- Aerila, J. & Kauppinen, M. 2021. Kirjasta kaveri. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aerila, J. & Sarmavuori, K. 2010 Kuvakirjat ja sadut porttina kirjallisuuden maailmaan ja osana varhaiskasvatusta. Teoksessa Korhonen, R., Rönkkö, M. & Aerila, J. 2010. Pienet oppimassa. Kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö. Uniprint Turku.
- Aro, T. 2013 Itsesäätelytaitojen kehitys ja biologinen perusta. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M. 2013. Taaperosta taitavaksi toimijaksi: Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Niilo Mäki Instituutti.
- Aro, T. 2013. Miten ymmärrämme itsesäätelyn? Teoksessa Aro, T. & Laakso, M. 2013. Taaperosta taitavaksi toimijaksi: Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Niilo Mäki Instituutti.
- Arnold, M. 1960. Emotion and personality: Psychological aspects. Columbia University Press. Vol 1.
- Betawi, I.A. 2014. What effect does story time have on toddlers' social and emotional skills. Early child development and care. Vol 185. 594-600.
- Britt, S., Davis, J., Wilkins, J. & Bowlin, A. 2016. The benefits of interactive read-alouds to address social-emotional learning in classrooms for young children. Teoksessa Benninga, J., & Berkowitz, M, Journal of Character Education. Vol 12.
- Cowen, A. & Keltner, D. 2021. Semantic space theory: a computational approach to emotion. Trends in cognitive sciences. Vol 25.

- Denham, S., Basset, H. & Zinsser K. 2012. Early childhood teachers as socializers of young children's emotional competence. *Early childhood education journal*. Vol 40, 137-143.
- Dowling, M. 2010. *Young children's personal, social & emotional development*. 3. painos. SAGE Publications.
- Jääskinen, A. & Pelliccioni, S. 2017. *Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen*. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.
- Köngäs, M., & Määttä, K. 2020. Pienten lasten hyvinvoinnin tukeminen päiväkodissa tunnesäätelyä ohjaamalla. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja*. 51 (5), 539–550.
- Mattinen, A., Kajamies, A., Räsänen, P., Hannula-Sormunen, M. & Lehtinen, E. 2013. *Jänistarinat - ymmärtävän kuuntelemisen ohjelma varhaiskasvatukseen*. NMI-bulletin 23(2), 41–59.
- McLaughlin, T., Aspden, K. & Clarke, L. 2017. How do teachers support children's social-emotional competence? Strategies for teachers. *Early childhood folio* vol 21.
- Neitola, M & Koivula, M. 2020. Lasten sosioemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Neitola, M., Aerila, J. & Kauppinen, M. *Rinnalla- Taide, kerronta ja sosioemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa*. Painotalo Grano Oy.
- Nurmilaakso, M., & Välimäki, A. 2011. *Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino
- Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2012. *Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen*. Helsinki: Kirjapaja.
- Opetushallitus 2022. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2022:2a*. Helsinki: Opetushallitus.
- Ortony, A. 2021. Are all “basic emotions” emotions? A problem for the (basic) emotions construct. *Perspectives on psychological science*. Vol 17.
- Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2000. *Tunnemuksu. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Piaget, J., & Inhelder, B. 1948. *The Child's Conception of Space*. New York: W.W.Norton

- Pianta, R. 1999. Enhancing relationships between children and teachers. American psychological association.
- Riquelme, E. & Montero, I. 2013. Improving emotional competence through mediated reading: Short term effects of children's literature program. *Mind, culture and activity*. Vol 20.
- Sandberg, E. 2021. Tunnesäätelyn taidot ja vaikeudet. Teoksessa Sandberg, E. 2021. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. 1. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sainio, T., Pajulahti, R. & Sajaniemi, N. 2020. Näin tuet lapsesi itsesäätelyä: Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. PS-kustannus.
- Silkenbeumer, J., Schiller, E. & Kärtner, J. 2018. Co- and self-regulation of emotions in the preschool setting. *Early Childhood Research Quarterly*. Vol 44. 72-81.
- Tekijänoikeuslaki 404/1961. Opetusministeriö. 1.9.1961
- Tominey, S. L., O'Bryon, E. C., Rivers, S. E. ja Shapses, S. 2017. Teaching emotional intelligence in early childhood. *YC Young Children*. Vol 72(1), 6-12.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely suomessa.
- Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2013. Varhaiskasvatuksen perusteet päivähoitossa. Teoksessa Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2013. Lapsuus: erityinen elämänvaihe. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Webster-Stratton, C. 1999. Kuinka edistää lasten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja. Espoo: Oriental xPress Oy.
- Xu, J. 2023. Developing emotional intelligence in children through dialogic reading, self-made books, and visible thinking routines. *Early childhood education journal*.